

Alov evi - Atəşgah

Dünyanın müqəddəs məbədlərindən biri

Qurban Məmmədov

Uzaq məmləkətlərdən gələn karvan böyük İpək yolu ilə min kilometrə məsafəni qət edərək Xəzəryanı ərazilərə çatanda artıq qaş qaralmış, ətrafa qaranlıq çökmüşdü. Axşamın qaribə sakitliyində qarşdakı qumsallıqlarda sanki düşərgah salınmış kimi neçə-neçə tonqal alovlanırdı. Sarvan heyrətamiz mənzərə qarşısında bir anlıq çaşdı, əlinə doladığı ovsarı bərk-bərk çəkib dəvəsini dayandırdı, yerə enib möcüzəyə daha yaxından baxmağa başladı. Burada nəinki torpaq, kiçik su hövzələri də yanaraq şölələnirdi...

Tacirlər öz el-obalarına qayıtdıqdan sonra ölkəmizdə şahidi olduqları bir çox mətləblər, xüsusən yerdən çıxan təbii alov dilimləri barədə də söhbət açdılar. Nəticədə əbədi odun, atəşin sorağı bütün Şərqa, dünyaya yayıldı - hər yandan inanclı insanlar, zəvvarlar, oda tapınanlar axışib gəlməyə başladılar. Artıq Bakı-Suraxanı onlar üçün müqəddəsləşmişdi, qutsal əhəmiyyətə malik idi. Burada müxtəlif dini təlimlərin ardıcılıqları - zərdüştilər, hinduistlər və siqlilər ibadətə toplaşdılar. Atəşgah abidə kompleksi 1713-cü ildə inşa olunsa da, məbədin özü daha qədimdir - tikiliş tarixi II, III əsrlərə gedib çıxır - ilkin quruluşunu dövrümüzə qədər saxlayıb. Müxtəlif diyarlardan, o cümlədən də Hindistandan gələn atəşpərəstlər burada alova sitayiş edirdilər. Tanınmış hind alimi Mode yazırdı ki, Azərbaycanda - Suraxanıda dünyanın ən müqəddəs məbədlərindən biri yerləşir.

Atəşgah Qərb mütəfəkkirlərinin də daim diqqət mərkəzində olub. Zaman-zaman müxtəlif dünyagörüşlü insanlar, o cümlədən səyyahlar, yazarlar, alimlər məbədin ziyarətinə gəlirlər. Onların arasında Düma, Kenfr, Villot, Berezin və başqaları vardı. XVIII əsrdə İngiltərənin görkəmli ictimai xadimi, səyyah və publisist Conas Hanuey (1744) Bakı ətrafında ayrı-ayrı dövrlərdə tikilən müxtəlif tipli qədim od məbədlərinin tam komplekslərinin mövcudluğu haqqında xəbər verirdi. Məşhur yazıçı Aleksandr Düma "Qafqaz səfəri" əsərində yazırdı: "Nahar qurtaran kimi qapıda hazır dayanan faytonlara minib məşhur Atəşgaha getdik. Bakı Atəşgahı, az səyahət edən fransızlar istisna olmaqla, bütün aləmə bəllidir. Biz tamamilə alova bürünmüş qapıdan həyəətə girdik. Böyük dördkünc həyətin ortasında günbəzli səcdəgah ucalır. Səcdəgahın tən ortasında əbədi alov şölələnir". Məbəd D.Mendeleyevin də diqqətini çəkmişdi. Tacir Konerevin 1855-ci ildə Atəşgah yaxınlığında tikdirdiyi kerosin zavodunda tədqiqatları üzrə çalışan böyük rus kimyaçısı həyat yoldaşına məktubunda bunun çox maraqlı məbəd olduğunu və indiyədək beləsini görmədiyini bildirdi. Şərqişünas İlya Berezinin fikirləri də maraqlıdır: "Rusiyanın cənub qurtaracağına yerləşən Bakı şəhəri hər növ turistlərin tam və dərin marağına layiq bir çox möcüzələrdən ibarətdir; lakin heç şübhəsiz ki, sönməyən odlar özünə görə yeganə bir hadisədir, səyyahların nəzərini hər şeydən çox cəlb edir".

VII əsrdə Azərbaycanda islam dininin qəbulu ilə bağlı oda sitayiş məkanları tədricən unuduldu və sıradan çıxdı. "Atəşgah məbədi" bir də XVI-XVII əsrlərdə ikinci həyatına qədəm qoydu. Hansı ki elmi intibah və beynəlxalq ticarət əlaqələrinin canlanması səbəbindən Azərbaycandan keçən məşhur İpək yolu da xeyli fəallaşmış, ekspedisiyalar, karvan səfərləri intensivləşmişdi. Yenidən səsi-sorağı aləmə yayılan ziyarətəgaha üz tutan atəşpərəstlər hücrələrdə məskunlaşdılar. Bir hücrədə 4-5 nəfər qalırdı. Başqa ölkələrdən gələn tacirlər də müqəddəs yer kimi mütləq Atəşgaha baş çəkirdilər. Onlar tərəfindən atəşpərəstlərə, zərdüştlərə maliyyə vəsaiti də ayrılırdı.

Memarlıq kompleksi beşguşəli çıxıntılı və iri giriş yerinə malik müdafiə divarları, eləcə də ərazinin mərkəzində yerləşən dördguşəli altar - alov məbədidən ibarətdir. Giriş üzərində Şirvan-Abşeron memarlıq məktəbi üçün xarakterik olan qonaq otaqları - balaxana inşa edilmişdir. Alov altarı Azərbaycan ərazisində hələ Midiya dövründən yayılmış qədim altar inşası ənənələrini özündə yaşadır.

Atəşgah 26 hücrə və mərkəzi ibadət xananı birləşdirir. Mərkəzi ibadət xana ən müqəddəs yer sayılırdı. Ora ancaq baş kahinlər keçə bilər və sitayiş edirdilər. Məbədə hücrələrin üstündə yerləşdirilmiş 20 qiymətli daş kitabə var. Birini Zərdüş, 19-nu isə atəşpərəstlər qoymuşlar. Onlardan 19-u hind, biri fars dilində yazılıb.

"Atəşgah məbədi" əvvəllər "Şirvanşahlar Sarayı Kompleksi Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruq Muzeyinin filialı kimi fəaliyyət göstərirdi. Onun unikallığını, özünəməxsusluğunu və UNESCO-nun Dünya İrsinin ilkin siyahısına daxil edilməsini nəzərə alan dövlətimizin başçısı 19 dekabr 2007-ci ildə "Bakı şəhəri

Suraxanı rayonunda Atəşgah məbədi ərazisinin "Atəşgah məbədi" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu elan edilməsi haqqında" sərəncam imzalayıb.

Hər il muzeyi orta hesabla 130-140 min nəfər ziyarət edir. 2009-cu ildə Bakının islam mədəniyyəti paytaxtı elan olunması münasibətilə burada "Sönməyən alovlar" fotosərgisi və başqa maraqlı tədbirlər keçirilib. Həmin il iyulun 1-də Prezident İlham Əliyev "Atəşgah məbədi" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunun mühafizəsinin təkmilləşdirilməsi və onun maddi-texniki təminatının yaxşılaşdırılması məqsədilə sərəncam verib.

"Atəşgah məbədi" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunun direktoru Ramin Quliyev deyir: "2012-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə məbəddə bərpa işləri aparılaraq ətraf ərazilər abadlaşdırılmış və açıq səma altında muzey yaradılmışdır. Dövlətimizin turizm sektorunda apardığı uğurlu siyasət Azərbaycanın hər bir turizm obyektlərində olduğu kimi, "Atəşgah məbədinə də öz əksini tapır. Təqribi hesablamaya görə, Atəşgah memarlıq qoruğunu hər ay mindən çox turist ziyarət edir. Turistlər, əsasən, Pakistan, Hindistan, Rusiya, Avropa və ərəb ölkələrindən olur".

Bəli, Azərbaycan torpağında minlərlə belə ocaq yanır. İstər möhtəşəm məbədlərdə, istərsə də səcdəgahlarda səndəl və şümşad ağaclarının ətrini ətrafa yayan "müqəddəs od" alovlanır. İnsanlar ta uzaq keçmişdən bədbəxtlik və zülməndən müdafiə axtarışında, xoşbəxtlik və əmin-amanlıq haqqında dualarla oda ibadət edirdilər. "Atəşgah"ın tarixi taleyində xalqımızın çoxəsrlik ənənələri, qəhrəmanlıq hadisələri, dünya sivilizasiyası xəzinəsinə töhfələri, tolerant, multikultural dəyərləri ilə zəngin böyük mərhələləri - keçmişi və bu günü bir-birinə qovuşmuşdur. Və beləcə, qədim əbədi alovlara görə də Vətənimiz "Odlar yurdu" adını almışdı. Həmin qığılımlar, közərtilər nəzərləri cəlb edərək, əsən meh istiqamətində haçalanan təbii alov dilimlərinin həyəcanlandırıcı gözəlliyi ilə bəşər övladlarını ovsunladılar.